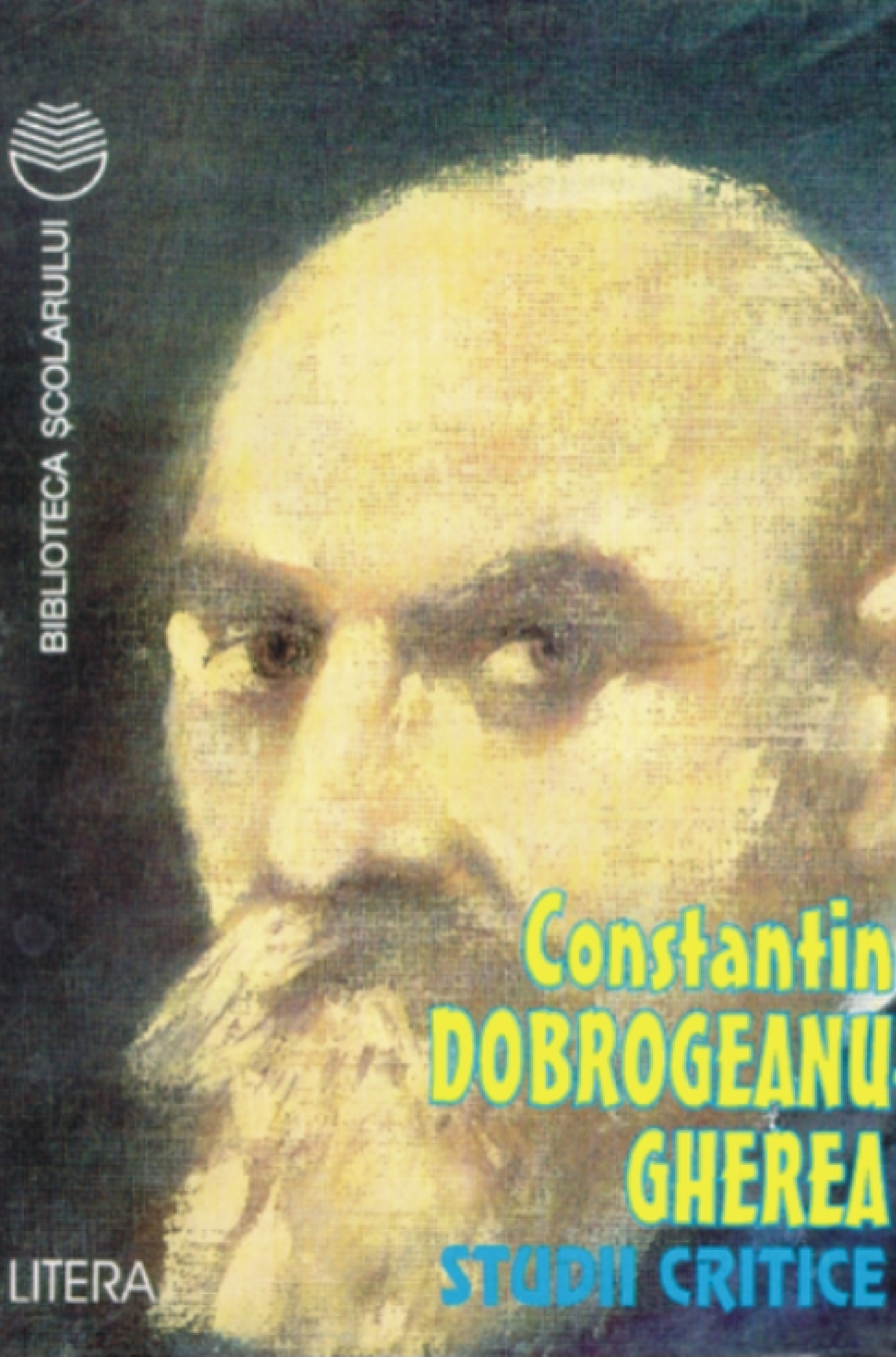

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Constantin DOBROGEANU-GHEREA

STUDII CRITICE

LITERA

biblioteca școlarului

Constantin
DOBROGEANU-GHEREA

STUDII CRITICE

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

APRECIERI

... Dobrogeanu-Gherea r[m`ne un critic literar ]nsemnat, iar locul pe care ]l ocup[ ]n dezvoltarea criticii literare rom`ne=ti este unul proeminent. El este...]ntemeietorul adev[ratei noastre critici literare. Activitatea sa de critic literar =i]ndeosebi partea din aceast[activitate care se desf[=oar[ ]ntre 1885 =i 1900, dat[dup[care Gherea revine rar]n acest domeniu, este de o importan\[hot[r`toare nu numai pentru c[ deschide drumuri noi, dar =i pentru c[ a abordat =i a rezolvat problemele esen\iale ce se puneau ]n mi=carea literar[ rom`neasc[ ]n epoca respectiv[. Importan\a contribu\iei lui Dobrogeanu-Gherea la dezvoltarea criticii literare rom`ne=ti nu decurge, deci, numai din simpla confruntare a unor date cronologice, din faptul c[el,]naintea altora, a pus]n circula\ie anumite idei. Ea provine mai cu seam[din faptul c[aceste idei noi, determinate de]mprejur[ri concrete, s-au integrat organic]n lupta literar[a momentului =i au constituit un factor de seam[ ]n fr[m`ntarea spiritual[a acelui moment,]n orientarea scriitorilor =i a publicului cititor,]n]ns[=i dezvoltarea literaturii noastre.

G. C. NICOLESCU, *Curentul literar de la „Contemporanul“*, Editura tineretului, Bucure=ti, 1966, p. 285—286.

Vorbind despre opera literar[=i rela\ia acesteia cu „mijlocul social“, Gherea credea, la]nceputul activit[\ii sale, c[mult mai important dec`t talentul scriitorului este idealul lui social, tendin\a, mediul ]n care tr[ie=te, conformarea la o anumit[ ideologie. C`nd criticul vorbea,]n 1887, despre „tenden\ionism =i tezism]n art[“, definind energic „direc\iunea“ revistei „Contemporanul“, afirma cu toat[claritatea c[„arta e un product, e o manifestare ca oricare alta a spiritului omenesc =i ca atare poate s[fie ori folositoare, ori v[t[m[toare“. Punctul de vedere sus\inut de Gherea nu este aici unul estetic, ci unul evident utilitarist,]ns[=i misiunea criticii (]n *Asupra criticii*, 1887) fiind asimilat[ ]n mare m[sur[evalu[rii elementelor extrinseci ale operei literare.

Mai t`rziu]ns[— =i acest aspect ne intereseaz[aici]n mod special — Gherea ajunge s[teoretizeze actul critic]ntr-o viziune modern[, eliberat[,

aproape complet, de obsesia func\ionalit[\ii lui strict sociale =i,]n consecin\[, prea limitative, a criticii literare. Studiul polemic *Dl Panu asupra criticii =i literaturii,* publcat]n anul 1896,]n „Lumea nou[“, reprezint[un reper pre\ios nu numai pentru evolu\ia g`ndirii critice a]ndrum[torului socialist, dar =i a conceptului de critic[la noi.

Mihai DR{GAN, *Clasici =i moderni,* Ed. Cartea rom`neasc[, Bucure=ti, 1987, p. 160—161.

... C. Dobrogeanu-Gherea are pe de o parte un prea puternic sim\ al echilibrului =i un prea treaz sentiment al =tiin\ificului ca atare (al relativit[\ii oric[rei =tiin\e), spre a c[dea pur =i simplu]n dogmatism; iar pe de alt[parte posed[o cultur[de specialitate vast[=i profund[: el cultiv[=i citeaz[mereu, cu respect, pe mae=trii ce =i-i recunoa=te: Sainte-Beuve, Taine, Brunetière, Brandes, Hennequin, al[turi de compatrio\ii din prima tinere\e Cern`=evski =i Dobroliubov, c[rora laolalt[le relev[atitudinea =tiin\ific[=i modern[, ori fa\[de noii Faguet, Lema]tre sau Paul Bourget, de care \ine seama, fiindc[pre\uie=te noutatea. }nc[din importantul lui eseu, publicat]n 1887, *Asupra criticii,* concep\ia sa apare clar]nchegat[:]n urm[torii zece ani =i-o va nuan\a doar confirm`nd-o, c[ci el e un spirit ml[dios, preciz`ndu-se]n sensul deschiderii =i modernit[\ii, =i sf`r=ind chiar prin ]ncercarea de a cuprinde simbolismul, la care accede prin intermediul parnasianismului =i prerafaelismului. Probabil, i-a servit la o atare deschidere =i socialismul lui William Morris, ca =i al unor simboli=ti rom`ni, simpatizan\i ai socialismului. Recunosc`nd, a=adar, din capul locului c[ „arta e una din cele mai complexe manifest[ri ale spiritului omenesc =i totodat[ e foarte pu\in supus[ la legi =tiin\ifice“, Gherea nu preget[ s[ afirme autonomia operei artistice, care — condi\ionat[ de factori psihici =i sociali — condi\ioneaz[, la r`ndu-i, societatea prin influen\a ce o exercit[asupra publicului. Desigur, el cere criticului pe l`ng[ gust, talent =i cultur[ literar[, s[ cunoasc[ „societatea ]n care s-a dezvoltat artistul“, „starea ei cultural[, dezvoltarea ei intelectual[, condi\iile politice =i economico-sociale ]n care se g[se=te, precum =i starea moral[“, ad[ug`nd c[„e peste putin\[a fi critic f[r[a avea o mare cultur[=tiin\ific[“, dar]n acela=i timp apreciind c[„o obiectivitate des[v`r=it[ e un cuv`nt de=ert“, el pune accent deosebit pe intui\ia critic[=i declar[categoric: „criticului i se cere inspira\ie ca =i artistului“.

I. NEGOI|ESCU, *Istoria literaturii rom`ne,* Ed. Minerva, Bucure=ti, 1991, p. 123.

}nc[de la]nceput Gherea se delimiteaz[pe un ton foarte respectuos de pozi\ia lui Titu Maiorescu, sus\in`nd c[, dup[ p[rerea sa, opera literar[ nu poate fi studiat[ ]n sine, ci numai ]n raport de factorii care o condi\ioneaz[ =i pe care, la r`ndul ei,]i influen\eaz[. Maiorescu nu r[spunde, =i Gherea se ocup[ ]n continuare de ceea ce el nume=te, cu un termen inventat ad-hoc, decep\ionism, de decep\ionism]n literatura rom`n[. Nu e, desigur, o ]nt`mplare c[ ]n acela=i an, 1887, public[ ]n „Contemporanul“ =i articolul *Eminescu,* str[duindu-se s[g[seasc[poetului, dat[fiind valoarea excep\ional[a operei sale =i ca atare]nr`urirea pe care putea s-o aib[ asupra publicului, m[car o prim[ faz[ de optimism =i explic`ndu-i „decep\ionismul“ prin societatea]n care a tr[it... Meritul indiscutabil al lui Gherea era de a fi]ntreprins, oric`t de primitiv, o prim[ lucrare de analiz[ a operei lui Eminescu, ]ntr-un moment mai mult de contest[ri dec`t de aprob[ri... E hot[r`t c[ Gherea avea s[ dea prin critica sa o direc\ie literaturii, alta dec`t cea de la „Junimea“...

Al. PIRU, *Istoria literaturii rom`ne,* Ed. „Grai =i Suflet — Cultura Na\ional[“, Bucure=ti, 1994, p. 128.

}n amplele sale studii Dobrogeanu-Gherea opune principiilor estetice cultivate de „Junimea“, de provenien\[idealist[german[(Schopenhauer, Hegel, Vischer, Hartmann), o concep\ie estetic[materialist[, ce-=i are una dintre surse]n teoria mediului a lui Taine =i]n genere]n g`ndirea pozitivist[francez[din timpul celui de-al doilea imperiu, iar altele —]n democra\ii revolu\ionari ru=i =i]n materialismul istoric. Concep\ia propagat[de Gherea pleac[de la premisa c[, fiind un „product“, opera de art[nu poate fi satisf[c[tor interpretat[f[r[studierea „cauzelor“ sale, apropiate =i mai]ndep[rtate. Cauza imediat[fiind artistul, trebuie cercetate biografia lui, condi\iile]n care s-a format, concep\iile sale. Aceasta implic[studierea mediului social]n care a ap[rut =i s-a afirmat produc[torul de art[. R[sp`ndit[ ]n lume, opera exercit[ asupra societ[\ii o anume influen\[, folositoare sau v[t[m[toare. Deci, cercet[torul, dup[ ce ]=i va fi edificat publicul „de unde vine crea\iunea artistic[“, are de stabilit „ce influen\[ social[ =i moral[ e menit[ s[ aib[, ce ]nr`urire educatoare va avea ea“, apoi „c`t de sigur[ =i vast[ va fi acea influen\[“ =i, ]n sf`r=it, „prin ce mijloace aceast[crea\iune artistic[lucreaz[asupra noastr[“. Cum se vede, analiza estetic[se afl[,]n reprezentarea lui Gherea, pe ultimul plan al interesului critic. Dar dac[o scriere este nul[artistic? Vom sta s[-i determin[m]nt`i „cauzele“, ne vom ad`nci]n laborioase cercet[ri extraliterare, pentru ca, la urm[, s[-i constat[m

irealitatea]n spa\iul artei? Concluzia logic[aceasta e, de vreme ce criticului i se confer[o func\ie]n primul r`nd pedagogic[. Criticul ar avea, potrivit acestei concep\ii, drept primordial[=i esen\ial[menire, aprecierea utilit[\ii sociale, a valorii educative, =i doar]n subsidiar pronun\area de judec[\i estetice asupra operelor literare...

}n\eleg`nd s[ promoveze o critic[ pozitiv[, mai precis spus: pozitivist[, C. Dobrogeanu-Gherea are, incontestabil, meritul de a fi ]ncercat, cel dint`i la noi, s[dea exerci\iului critic o]ntemeiere =tiin\ific[. Silin\ele lui reflect[stadiul]nc[primar la care se g[sea]n acea vreme g`ndirea sociali=tilor rom`ni, tributar[influen\elor unor variante ale materialismului vulgar =i predispus[a prelua necritic diverse teorii mai mult sau mai pu\in =tiin\ifice (Taine, Brandes etc.) de ultim[or[numai pentru c[erau noi =i se bucurau de popularitate]n alte \[ri. R[m`ne,]n tot cazul, un fapt c[prin Gherea critica literar[de la noi a dep[=it stadiul „judec[toresc“, devenind analitic[, adic[critic[propriu-zis[. Titu Maiorescu fusese mai mult un]ndrum[tor literar; Dobrogeanu-Gherea a purces, primul, la examenul am[nun\it al operelor unor scriitori...

Dumitru MICU, *Scurt[istorie a literaturii rom`ne,* I, Ed. Iriana, Bucure=ti, 1994, p. 300—301.

... Contribu\ia efectiv[a lui Gherea trebuie c[utat[,]n primul r`nd,]n teoretizarea unui concept modern de critic[,]n *Dl Panu asupra criticii =i literaturii*. Ca =i]n estetic[, criticul este sincron]n aceast[direc\ie cu idei recurente la mai mul\i critici]n Europa: Sainte-Beuve, Hennequin, Brunetière. }ns[locul s[u]l singularizeaz[expunerea conceptualizat[=i, par\ial, sistematizat[a disciplinei care este investit[, lucru surprinz[tor la un partizan al scientismului, cu valen\e expresive, chiar estetice,]n tradi\ia celebrei identit[\i a gustului =i geniului, lansat[de romantici. Oricum,]n viziunea lui, critica]nceteaz[de a mai fi exclusiv surs[de judec[\i, informa\ie, ea tinde, printr-o convertire existen\ial[, s[se ridice deasupra datelor sale originare pentru a produce o pl[cere similar[cu aceea a lecturii literare. Gherea este primul la noi care pune semn de egalitate]ntre critic =i scriitor. Ca =i acesta, criticul *nascitur,* el trebuie s[posede har voca\ional, f[r[de care programele =i metodele critice sunt superflue.

Ion PL{M{DEAL{, *Un model rom`nesc de „critic[=tiin\ific[“]n context european*, Tipografia Academiei de +tiin\e din Republica Moldova, Chi=in[u, 1996, p. 161.